

MÜTAREKE DÖNEMİ İZMİR SPOR HAYATI

Fehim KURULOĞLU*

Öz

Bu çalışmada 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi arasında geçen sürede İzmir spor hayatında yaşanan değişim ve dönüşüm anlatılmaktadır. Mütareke dönemi İzmir spor hayatının kırılma noktası 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesi olmuştur. Bu tarihe kadar spor sahalarında Türkler, Rumlar ve Levantenler arasındaki rekabet dengeli bir şekilde sürmekle birlikte Türk takımlarının bilhassa Altay İdman Yurdu'nun rakiplerine bariz bir üstünlük kurduğu görülmektedir. Ancak işgalden sonra Türklerin spor sahalarından dışlandığı ve sonucunda Rum takımlarının ön plana çıktığı bir süreç yaşandı. Spor sahalarında yaşanan bu gelişme siyaset sahasındaki mücadelenin birebir yansımaları olması bakımından kayda değerdir. Yunanistan'ın Batı Anadolu'da Rum egemenliğini siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan yayma çabalarının bir tezahürü de spor sahalarındaki mücadele olmuştur.

Mütareke dönemi İzmir spor hayatını değerlendiren bu çalışmada okul takımları ile amatör spor kulüplerinin faaliyetleri dönemin basınından ve hatıratlardan elde edilen bilgiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Ahenk, Anadolu, Spor Âlemi, Türkiye İdman Mecmuası gibi süreli yayınlardan istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mütareke Dönemi, İzmir, Spor, Futbol.

IZMIR SPORTS LIFE IN THE ARMISTICE PERIOD

Abstract

This study describes the changes and transformations experienced during the period between the Mondros Armistice signed on October 30, 1918 and the Mudanya Armistice signed on October 11, 1922 in İzmir sports life. In armistice period, the break point of İzmir sports life was the occupation of İzmir on 15 May 1919. It was seen that the competition between the Turks, the Greeks and the Levantes had a balanced stance but Turkish teams, especially the Altay Idman Yurdu, was dominant to others. However, after the occupation, the Turks were excluded from the sports fields and as a result Greek teams came to forefront. This development in sports fields is worthy of the fact that it is a reflection of individualism in the field of politics. A manifestation of the efforts of Greece to disseminate the Greek sovereignty in western Anatolia from the political, economic and social fronts has also been a struggle in the sports arena.

* Arş. Gör. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
(fehik.kuruloğlu@gop.edu.tr).

In this study evaluating İzmir sports life during armistice period, the activities of school teams and amateur sports clubs were evaluated within the framework of information gathered from the press and memoirs of the period. In this context, periodicals such as Ahenk, Anadolu, Spor Âlemi, Türkiye İdman Mecmuası were used.

Keywords: Armistice Period, İzmir (Smyrna), Sports, Football.

Giriş

Dört yıl kadar uzun bir süre cereyan eden büyük savaştan sonra 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile tüm Osmanlı ülkesinde olduğu gibi İzmir de yeni bir döneme girdi. Şehirde yoğun olarak ikamet eden Türkler ve Rumlar arasındaki rekabet siyasi alandan spor sahalarına kadar yayılmıştı. XX. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde İzmir şehrinin Osmanlı Devleti içerisindeki durumu diğer şehirlere nazaran daha nazik bir durumdaydı. Şehir, tarihinin her döneminde olduğu gibi bu dönemde de kozmopolit yapısını korumaktaydı ve tarihi, doğal güzelliklerinin yanı sıra ticari potansiyeli ile de Osmanlı Devleti'nin en önemli kentlerinden biri idi. Şehrin nüfus yapısı bilhassa bu ticari durumu itibariyle oldukça karışıktı. Dönemin kaynaklarında farklı rakamlar verilmesine rağmen Birinci Dünya Savaşı öncesi şehrin nüfusu 600 bin civarındaydı¹. Nüfusun çoğunluğu Türkler ve Rumlardan oluşurken, oranı dönemsel olarak değişmekle beraber %10 civarında olduğu tahmin edilen, şehrin çehresini değiştiren, sosyal ve kültürel etkinliklerle kente renk katan Levanten zümrenin varlığı da yadsınamazdı. Savaştan önce şehrin ekonomik ve kültürel yaşamı etnik ve dinsel yapısındaki çeşitliliğin de etkisiyle canlı iken, savaş yıllarında bu durumun tersine döndüğü görülür.

Şehirde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Levantenler ve Türkler birlikte yaşamaktaydı. Türkler uzun yıllar süren savaşların da etkisiyle bir kenara itilmiş bir halde bulunurken şehrin sosyal, iktisadi ve kültürel nimetlerinden gayrimüslim tabaka dilediğince faydalanıyordu. Bilhassa ekonomik ve kültürel alanlarda Türklerin varlığı yok denecek kadar azalmışken bunun spor sahalarında da olmaması için Türk gençliğinin yoğun bir çaba içinde olduğu görülmektedir. Türklerin yaşadıkları çevre ile ilgili yapılan şu tasvir halet-i ruhiyeyi bizlere göstermesi açısından örnek olarak verilebilir:

“Sabahtan akşama kadar günlük meşgaleler arkasında dolaşmak ve geceleyin sigara ve narğile kokularıyla dolu kahvehanelerde oturmak... İzmir’de geçirilen hayat bundan ibaretti. Koca şehirde bir tiyatro yoktu. Bir konser verildiği veya edebi bir müsamere yapıldığı vaki değildi. Radyo da henüz keşfedilmemiş olduğu için musiki ancak iptidai şekilde bulunan gramofon kovanlarından dinlenebilirdi. Türk Mahallesi ile Frenk Mahallesi arasında dağlar kadar fark vardı.”

1 Erkan Serçe, “İstatistiklerle İzmir 1917-1918”, *Kebikeç*, S.4 1996, s.163.

2 Nurdoğan Taçalan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970, s.117.

İzmir şehri değişime ve gelişime açık yapısı ile Osmanlı Devleti'nde ilklerin yaşandığı bir şehir olmuştu ve bu özelliğini spor alanında da sürdürdüğü görülür. Ülkede ilk futbol maçı bu topraklarda 1870'ten sonra oynanmış,³ yine golf oyunu da ülkeye İzmir sınırlarından girmişti.⁴ At yarışları 1861'de, atletizm yarışları 1892'de, kayak ve yüzme yarışları da 1890'ların ilk senelerinde İzmir'de yapılmıştı.⁵ Futbol, basketbol, voleybol, bisiklet, su sporları, binicilik ya da golf gibi sporların ilk defa Levantenler, Rumlar ya da şehre gelen yabancılar vasıtasıyla ülkeye girdiği görülür. Belirtilen unsurların zamanla oluşturduğu spor kulüpleri ve takımlar homojen bir yapıya sahipti. XIX. yüzyılın sonundan itibaren Rumların, Ermenilerin, İtalyanların ve İngilizlerin kendi kulüpleri yavaş yavaş oluşmaya başlamıştı. İzmir'de kurulan kulüpler arasında şu ekipler bulunuyordu: Pelops, Panionios, Apollon, İskos, Karavokiri, Midilli Karması, Vanders, Ermeni Apetyan⁶, İskoç Scholl ile Amerikan Koleji ve Rum Evangelidis.⁷ Birinci Dünya Savaşı'ndan evvel kurulan ve İzmir'deki ilk Türk spor kulübü olma özelliğine sahip olan Karşıyaka Mümarese-i Bedeniye Kulübü⁸ (1912) ile bilhassa futbolda şehrin en kuvvetli takımı haline gelen Altay İdman Yurdu⁹ (1914) kulüpleri Türklerin spor alanındaki temsilcileri konumundaydı. Bu dönemde Türk takımlarının dışında Rum, Ermeni, İtalyan, İngiliz takımları ile İzmir Limanı'na uğrayan İtilaf devletleri donanmalarına ait takımlar da spor müsabakalarına katılmaktaydı ve en çok ilgiyi bugün de olduğu gibi futbol maçları çekmekteydi.

Bu noktada bir spor kulübü etrafında birleşilerek, Osmanlı Devleti içerisinde farklı etnik kimliğe mensup grupların bir şekilde kimliklerini bu kulüpler vasıtasıyla ifade etmiş olduklarını görürüz. Bu kimlik ifadesi yalnızca milli kimliği vurgulamaz, aynı şekilde siyasi duruşlarını, dini inanışlarını ya da kendilerini ait hissettikleri sosyal tabaka ve benzeri şekillerde görülür. Kimlik ifadesinin bu şekilde sporla vurgulandığı yerler genellikle otoriter bir yönetim

3 Rauf Beyru, *19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam*, Literatür Yay., İstanbul 2000, s.278.

4 Hasan Mert, *Geçmişten Günümüze Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yönleriyle Bornova*, Bornova Belediyesi Yayınları, İzmir, 2008, s.225.

5 Günver Güneş, *(1850-1922) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Sporların İzmir'e Girişi*, İzmir B.B. Kent Kitaplığı 2012, s.7.

6 Yazar İzmir'deki kayak yarışlarından bahsederken sözü Ermeni takımına getirerek şunları söyler: "Ermeniler Bornova'daki İngilizler kadar olmasa da futbolda yine güçlüydüler; ama başka yarışlara pek katılmıyorlardı." Kozmas Politis, *Yitik Kentin Kırk Yılı*, Çev. Osman Bleda, İstanbul 1992.

7 Atif Kahraman, *Osmanlı Devletinde Spor*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1995, s.639. Söz konusu kulüplerle ilgili Türkçe ve İngilizce literatürde yeterli bilgi olamaması çalışmanın kapsamının dar olmasına neden olmuştur. Panionios ve Apollon kulüpleri ile ilgili İzmir Spor Tarihi Sempozyumu'nda iki değerli bildiri sunulmuş olmakla birlikte bildiri kitabı henüz yayınlanmadığından bu çalışmada değerlendirilememiştir. Bkz: Çiğdem Kılıçoğlu Cihanşir, "İzmir'de Modern Sporun Öncüsü Bir Rum Kulübü: Panionios Jimnastik Kulübü"; Çağla Derya Tağmat, "İzmir'den Atina'ya Bir Rum Kulübünün Yolculuğu: Apollon Smirnis (1891-2017)" İzmir Spor Tarihi Sempozyumu, Yaşar Üniversitesi, 15 Şubat 2018 İzmir.

8 Geniş Bilgi İçin bkz: Yaşar Aksoy, *Karşıyaka ve KSK Tarihi*, Hisdaş Yayınları, İzmir 1988.

9 Geniş Bilgi İçin bkz: Fehim Kuruloğlu, *Altay Spor Kulübü Tarihi*, İstanbul 2014.

tarzının olduğu ya da şiddetin ve çatışmanın hüküm sürdüğü bölgelerdir. İnsanlar daha özgürce hareket etmeye ve kendilerini ifade etmeye başlayınca spor bu kadar büyük bir öneme sahip olmaktan zamanla çıkmıştır¹⁰. Bunun örneklerini dünyanın farklı bölgelerinde görmek mümkündür. İskoçya'da Glasgow Rangers-Celtics çekişmesinin temelinde Protestan-Katolik çatışması; İspanya'da Real Madrid-Barcelona mücadelesinde merkezi idare ile Katalan bölgesi arasındaki çekişme; Arjantin'de Boca Juniors-River Plate takımlarının rekabetinde ise sınıfsal farklılıklar karşımıza çıkar. Sonuç olarak Türklerin de bu durumdan etkilenmeleri kaçınılmazdı ve XIX. yüzyılın sonlarından itibaren gayri federe bir yapıda oluşturdukları takımlarını zamanla kulüpleştirerek yukarıda adı geçen Karşıyaka ve Altay takımlarını kurdular. Bu iki kulüp de milli reflekslerle ortaya çıkarak spor sahalarında Türkleri temsil etmeye çalıştılar. Altay Kulübünün kuruluş hikayesi incelendiğinde İttihad ve Terakki Fırkası ve milliyetçi çevrelerin ortaya koyduğu İzmir'in "millileştirilmesi" projesinin spor sahalarındaki karşılığı olduğu görülebilmektedir. Bunun sistemli ve organize bir çabanın ürünü olduğu, siyasi çevrelerden açık destek aldığı erken dönem kulüp tarihinden anlaşılmaktadır. Karşıyaka'nın gelişimi Altay'ın kadar açık olmasa da futbol sahalarında Türkleri temsil etme amacıyla olduğu söylenebilir.

Spor alanlarına bakıldığında İzmir'de kurulan ilk spor kulüpleri gayrimüslimlerden oluştuğundan bu dönemde spor yapmaya elverişli alanların çoğu onların hâkimiyetindeydi. Türk takımları da kuruldukları dönemde antrenman ve maç sahası bakımından bugünkü kadar şanslı değildi. Bugün adı artık Altay'la özdeşleşmiş olan Alsancak Stadi'nin bulunduğu yer, Rumların güçlü ekibi Panionios'e aitti.¹¹ Bu saha uzun yıllar İzmir'deki bütün spor kulüplerine hizmet etmiş ve bugün hala hizmet etmektedir. Altay Kulübü kurulduğu dönemde kazandığı birçok zaferi bu sahada elde etmişti. Sahanın 1920'lerdeki halini, sonraları Garibaldi'den Altay'a transfer olan Dominik şu şekilde tarif etmektedir:

"Bu sahaya girilince sağ tarafta bir uctan öbür uca uzatılmış tahtadan ve 7-8 basamaklı bir sözde tribün vardı. Bir stad tribününden ziyade varacağı yer yıkılmış bulunan bir harabe merdivenine benzeyen bu saha en çok iki bin kişi alabilirdi. Bu sözde tribünün tam karşı tarafına Ortodoks Mezarlığı geliyordu. Maçları o mezarlığın önünden seyretmek isteyenler sıralarını, sandalyelerini, hasırlarını veya şiltelerini kendi evlerinden getiriyorlardı. Maçların seyir parası, duhuliyesi 20 para idi. Ama 20 para da o zaman para idi. Bu 20 para ile o zaman siz bugününün 200 kuruşuyla beceremeyeceğiniz işleri yapabiliydiniz..."¹²

İzmir'de bir tek Panionios Sahası, bir diğer adıyla Punta Sahası yoktu. Şehrin farklı bölgelerinde, bulunduğu mahallenin gençlerine ve spor kulüplerine ev sahipliği yapan birkaç saha daha mevcuttu. Bugünkü Atatürk

10 Simon Kuper, *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, Çev: Sinan Gürtuna, İstanbul 2003, s.75.

11 Erdoğan Sungur, *İzmir Spor Tarihi*, İzmir 2002, s.17.

12 *Demokrat İzmir*, 13 Ocak 1968.

Lisesi civarında Rum kulübü Apollon'a ait olan Apollon sahası¹³ ve hemen onun ilerisinde, bugünkü Atatürk yüzme havuzu ve spor salonunun bulunduğu yerde İtalyan Garibaldi Kulübü'nün futbol sahası yer almaktaydı.¹⁴ İzmir'deki bir diğer futbol sahası da; bugünkü İzmirspor tesislerinin bulunduğu yer olan, XX. yy başlarındaki adıyla "Talebe Çayırı"dır. Bahçelievler semtinde, zamanın Hatay Caddesi üzerinde 185 numara adresindeki bu küçük sahanın bulunduğu yerde daha önce kiremit ocakları bulunduğundan buraya Kârhanе Çayırı, Katipoğlu Çayırı, daha sonraları da Talebe Çayırı denmiştir.¹⁵ Bu sahanın mütareke dönemindeki halini Naci Gündem şu şekilde tarif etmiştir:

"Yalnız o azgınlık senelerinde tabii aşâğılara yani Alsancak taraflarına inemeyen bizler Karafatma Dağı'nın mütevazı düzlüğünde ki vaktiyle kiremit ocakları bulunduğu için kârhanе, sonradan talebe çayırı ve şimdi de İzmirspor sahası diye anılan bu yerde maçlarımızı tertiplerdik. O zaman etrafı duvarla çevrilmiş ve temiz bir tesviye görmüş toprak saha nerde? Hele oturma yerleri açıkta duran iki kale direğinden ve nizami çizgilerden başka bir şey yoktu. Gelip geçenlerde Allah rızası için göze batan taşları toplayıp temizlemekteydiler. İşte bu şartlar altında gelen halk maçları çizginin dışında seyreder ve arada bir oyuncuların ayağından kaçan topları toplamak suretiyle yardımda bulunurdu."¹⁶

Bu sahaların dışında Namazgâh semtinde Agora'nın bulunduğu yerde Kocabağçe sahası, Karşıyaka Tren İstasyonu yakınındaki Omiros (Homeros) Tarlası, yine Karşıyaka'daki Karavokiri sahası ile Osman Paşa Çayırı, Kızılçullu'daki Amerikan Koleji sahası, Bornova sahası ve Kemer Tren İstasyonu civarındaki Kanlıçeşme mevkiindeki futbol sahaları bilinen diğer futbol ve antrenman sahalarıdır.¹⁷

Yukarıda anılan futbol sahaları Birinci Dünya Savaşı yıllarında birçok mücadeleye, çekişmeye sahne oldu. İçinde bulunulan yüzyılın fenomeni olan milliyetçiliğin kitleleri bir araya getiren bu tür organizasyonlardan uzak kalması doğal olarak beklenemezdi.¹⁸ Dolayısıyla bu sahalarda bilhassa

13 Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları İstanbul 1985, C.6, s.1495.

14 Sungur, a.g.e., s.17.

15 Yaşar Ürük, *İzmir'i İzmir Yapan Adlar (İzmir Kent Sözlüğü)*, İBB Kültür Yay., İzmir 2008, s.143. Cumhuriyet sonrası şehrin hızla yapılanması sırasında, bir bölümü sığınak olarak kullanılan, çukurlarında bulunduğu bu alanın kime ait olduğu bilinmediğinden 1932 yılında İzmir Belediyesi arsa sahibini aradı ancak kimse çıkmayınca bu alanın spor sahası olarak düzenlenmesine karar verildi.

16 Naci Gündem, *Günler Boyunca*, İzmir B.B. Kent Kitaplığı, 2002, s. 35-36.

17 Atabeyoğlu, a.g.m., s.1494.

18 Koulouri yerel ve dini organizasyonlar, spor kulüpleri, müzik ve drama toplulukları gibi kurum ve kuruluşların Yunan Megali İdeasının gerçekleşmesi için araç olarak kullanıldığını belirtir. Christina Koulouri, "Voluntary Associations and New Forms of Sociability: Greek Sports Club at the Turn of the Nineteenth Century", *Greek Society in the Making 1863-1913: Realities, Symbols and Visions*, ed.Philip Carabot, Ashgate Publishing Hampshire 1997, s.145. Bu milliyetçi yaklaşımlara örnek olarak Hasan ve Hüseyin Beylerin ihracı ve Rum Strugglers ekibinin forma renkleri üzerine çıkan tartışma gösterilebilir. Altınordu (İstanbul)

Altay'ın şehirdeki Rum, Ermeni kulüpleri ve limanda demirleyen İngiliz, İtalyan donanma mürettebatlarıyla yapmış oldukları maçlarda rakiplerine karşı sağladığı üstünlük büyük bir taraftar desteğini arkasına almasını sağlamıştı. Futbol sahalarına yansıyan bu milliyetçi refleks Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarında pragmatik bir dönüşüm yaşadı. Türklerin en güçlü takımı olan Altay Rum kulüplerine üstünlüğünü sürdürebilmek için etnik kökenine bakmaksızın kadrosunu dönemin önemli futbolcuları ile takviye etmişti.¹⁹ Ancak mütareke devriyle beraber bu heterojenleşme süreci başlangıç noktasına geri döndü.

Mütareke Döneminde İzmir'deki Spor Faaliyetleri

Mondros mütarekesinin siyasi manası Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıktığı ve bunun karşılığında bir bedel ödemesi demek idi. Bunun İzmir özelinde yansıması ise şehirde uzun müddettir Türkler ve Rumlar arasındaki hâkimiyet mücadelesinde ibrenin Rumlar ve gayrimüslim diğer azınlıklara kayması anlamına geliyordu. Spor alanındaki karşılığı ise Türk takımlarının ve Türk sporcuların spor sahalarından uzaklaştırılmasıydı.²⁰ Mütareke döneminde yaşanan sıkıntıların Türklerin belleğinde önemli bir yer tuttuğu ileriki yıllarda daha net görülmüştür. 1925 yılında İzmir spor kamuoyunda İtalyan Garibaldi takımının İzmir'deki yerel lige alınıp alınmamasıyla ilgili çıkan bir tartışmanın temelinde mütareke döneminde Türklerin bu dışlanmışlığının izlerini görmek mümkündür. Garibaldi kulübünün İzmir mıntikasına dâhil olmamasını savunanların temel dayanağı şu ifadelerdi: “Yunanlıların işgali esnasında hiçbir suçumuz, günahımız olmadığı halde taşlarla kovalandığımız sahamıza bizi, milliyetimizi tahkir edenleri sokmamalıyız.”²¹

Mütarekenin imzalanmasının ardından Altay'ın ve Karşıyaka'nın faaliyetlerinin azalmağa başladığı ve durma noktasına geldiği görülmektedir.²² Gayrimüslimlerin Türklere karşı birikmiş husumetlerinin yanı sıra spor kulüplerinin İttihad ve Terakki Fırkası ve Türk Ocağı²³ ile olan yakın ilişkiler içinde bulunmaları da onları “sakıncalı” bir duruma sokmaktaydı. Özellikle 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan birliklerinin İzmir'i işgal etmeleri Türk kulüplerin işlerini oldukça zorlaştıracaktır.²⁴

takımının oyuncularını olan Hasan ve Hüseyin Beyler kendi takımları haricinde gayrimüslim takımlarda da oynadıkları gerekçesiyle ihraç edilmişlerdi. Pazar Birinciliği müsabakalarında Rum Kulübü Strugglers'ın mavi-beyaz forma giymeleri üzerine İstanbul Lig Heyeti ihtarda bulunmuş, bunun sonucunda takım ligden çekilmişti. Mehmet Yüce, *Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.252-253.

19 Altay'ın kadroları incelendiğinde takımda Ermeni Apetyan kardeşler, Alman Schmidt ve İtalyan Domeniko'nun da yer aldığı görülmür.

20 “İzmir Muhabir-i Mahsusumuzdan”, *Spor Âlemi*, 8 Nisan 1920, S.12, s.164.

21 Cemal Ahmed, “Garibaldi Meselesi”, *Anadolu*, 6 Şubat 1925.

22 *Ahenk*, 19 Mart 1335(1919).

23 İzmir Türk Ocağı işgalden sonra Yunan askerleri ve şehirdeki Rumlar tarafından tahrip edilen ilk noktalar arasında yer almaktaydı. Haydar Rüştü Öktem, *Mütareke ve İşgal Anıları*, Yay. Haz. Zeki Arıkan, Ankara 1991, s.80.

24 İşgalle beraber faaliyeti durdurulan ilk kuruluşlardan biri olan Türk Ocağı'nın içerisinde

Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarında hareketli olan İzmir spor hayatının savaşın sonlarına doğru eski yoğunluğunu kaybettiği ve mütareke dönemiyle birlikte bir duraklama devresine girdiği anlaşılabilmektedir. Bunun en açık göstergesi Türk basınına yansıyan haberlerin sıklığında gözlemlenebilir. Savaşın ilk yıllarında etkileri doğrudan hissedilmemekle birlikte zaman geçtikçe toplumun bütün kesimleri bu gerçekle yüzleşmek durumunda kaldı. Bir boş zaman ve eğlence aktivitesi olan sporun yaşananlardan etkilenmemesi de düşünülemezdi elbette. Öte yandan bu dönemde bölgenin Yunanistan'a ilhaki için mütareke şartlarını kullanmak isteyen Rum çetelerinin saldırıları sonucu İzmir'in dört bir yanında sivil ve asker birçok Türk'ün katledildiği görülmektedir. Bilhassa İzmir'in işgalinden sonra köy, kasaba basma, hırsızlık, taciz, tecavüz ve sokak ortasında saldırılar vakayı adiyeden olmaya başlamıştı. Bu dönemde İzmir ve çevresinde yaşanan asayiş sorunları düşünüldüğünde spor faaliyetlerinde bulunmanın ne kadar güç olduğu daha iyi anlaşılabilir.²⁵

Bütün olumsuzluklara rağmen Mütareke Dönemi'nde İzmir'de çeşitli spor aktiviteleri eski yoğunluğu ve coşkusu ile olmasa da sürdürülmeye çalışılmıştır. Genellikle futbol maçları yapılmakla birlikte araştırmamız esnasında basketbol ve boks müsabakalarının organize edildiği, hatta spor konusunda bir konferans verildiği de tespit edilmiştir.²⁶ Spor kulüplerinin faaliyetlerinin yanı sıra okul takımları da İzmir spor hayatına renk katmaya devam etmiştir. 4 yıla yakın bir süreyi kapsayan Mütareke Dönemini savaş yılları ile kıyasladığımızda spor etkinliklerinin ciddi oranda azalmıştır. Yapılan organizasyonların yanı sıra iptal edilmek zorunda kalan bazı girişimler de olmuştur.²⁷

Mütareke döneminde gerçekleşen bu faaliyetlere okulların ve spor kulüplerinin yanı sıra İzmir Limanı'na demirlemiş olan İngiliz, Fransız ve Hollanda savaş gemileri mürettebatlarının oluşturdukları takımlar da katılmışlardır. Bu dönemde faaliyeti tespit edilen kulüpler şunlardır: Panionios, Apollon, Altay, İzmir İdman Yurdu, Karşıyaka, Pilvos, İngiliz Takımı, Ermeni Takımı ve Atina-Pire karması.

İşgalci güçlerin mürettebatlarına karşı Türklerin oynamış oldukları maçlar oldukça heyecanlı ve çekişmeli geçmekteydi. Savaştan yenilgiyle çıkan Türkler bu maçlarda canla başla mücadele ederek sanki savaşın rövanşını alırcasına futbol sahalarında savaşıyorlardı. O günleri yaşayan ve hatıralarını kaleme alan Naci Gündem maçlarda yaşanan heyecanı şu şekilde betimler:

-
- yer alması nedeniyle bu durumdan en çok etkilenen kulüp Altay İdman Yurdu olmuştur.
- 25 Bölgede yaşanan güvenlik sorunları ve Rum çetelerinin faaliyetleri için bkz. *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1996; Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Ankara 1999; Zafer Çakmak, *İzmir ve Çevresindeki Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yay., İstanbul 2007; Zekeriya Türkmen, *Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.
- 26 19 Mart 1919 tarihinde Türk Ocağı'nda Enver Esat Bey (Tekant) tarafından "Spor ve İzcilik" başlıklı bir konferans verilmiştir. *Ahenk*, 26 Mart 1335 (1919).
- 27 1919 yılı Mayıs ayı içerisinde Poligon mahallinde gerçekleşmesi planlanan "İdman Bayramı" hava muhalefeti nedeniyle ileri bir tarihe ertelendi. *Ahenk*, 2 Mayıs 1335 (1919).

“İzmir körfezi işgalden evvel başlayıp istirdat günlerine kadar İtilaf devletlerine ait deniz kuvvetleriyle dolup boşalıyordu. İrili ufaklı 30 ile 50 parça arasında değişen bu daimi kadronun ekseriyetini İngiliz, Fransız, İtalyan gemileri teşkil ediyordu. Sonradan Amerikalılar da bir iki küçük parçayla iştirak etmişlerse de bu devamlı olmamıştır. Uzun seneler limanda demirli bulunan bu zırhlı ve torpidolar mürettebatı bildiği gibi sportif hareketlere ve bilhassa futbola düşkün olduklarından ikide bir gemiden çıkarlar ve muhtelif sahalarda egzersiz yaparlardı. Şimdiki Alsancak stadyumuyla halk sahasında yerli Rum ve İtalyan takımlarıyla maçlar tertip ederlerken arada bir Türklerle de oynamayı arzu ederlerdi... Bir gün hiç unutmam sırf İngilizlerle maç yapılıyordu. Fevkalade bir oyun sonunda 2-0 galip gelmiştik. Golleri eski fenerin Zekisi ayarında olan İzmir'in meşhur Mazlum'u atmıştı. O gün halktaki açığa vurulamayan heyecan ve sevinci tarif edemem. Goller atıldığı zaman vaziyet icabı fazla bağırmanıza imkân mı vardı hiç? Oyunu galip bitirelim diye içimizden ne dualar etmiştik. Ah! Hiçbir istisnası kalmayan zavallı bizler sanki bu hallerde onlara hâkim olacak ve hınç alacakmışız gibi çırpınıyorduk. Ne boş teselli...²⁸”

Şehirde Türkler üzerinde artan baskılar spor sahalarına da yansımıştır. Siyasal, sosyal ve kültürel düzlemde Türkler ve Rumlar arasındaki ayrışmanın sporda tam olarak karşılık bulması 1920 yılından itibaren daha net görülür.²⁹ İzmir'in işgalinden sonra dahi her iki kesimin katıldığı ve elde edilen gelirlerin İstanbul'daki afetzedelere gönderildiği iki turnuva düzenlenmesi bunun göstergelerindendir. 1919 yılında İstanbul'da çıkan bir yangında mağdur olan halka yardım etmek amacıyla Altay, Pilvos ve Manisa kulüpleri bir turnuva düzenlediler. Bu tarihte İstanbul'da; Kasımpaşa, Kuruçeşme, Üsküdar ve Edirnekapı'da çıkan yangınlarda 1500'e yakın bina yanmış idi.³⁰ Sosyal dayanışmanın bir örneğini sergileyen kulüpler bu müsabakalardan elde edilen hâsılatı mağdurlara gönderdiler.³¹

Bu turnuvadan bir ay sonra organize edilen bir diğer spor faaliyeti de Meşrutiyet'in ilanı dolayısıyla her yıl 23 Temmuz günü kutlanan İyd-i Milli Bayramı vesilesiyle yapılmıştı. Altay'ın organize ettiği, İzmir Valisi ve Kolordu Kumandanı'nın himayelerinde gerçekleşen bu şenliklere Panionios, Apollon ve Pilvos kulüpleri de katıldı. Yine eğlencelerden elde edilen hâsılat harikzedelere ve Altay Kulübü'ne bırakılmıştır. Eğlenceler için oyun sahasına çadırlar kurulup, sandalyeler yerleştirilmiş, ayrıca Müsavat Vapuru'nun da Poligon mahalline seferler düzenleyeceği belirtilmiştir.³²

28 Gündem, a.g.e., s.36.

29 1920 yılında Spor Âlemi Mecmuası'nda yayınlanan bir haberde 1920'lere İzmir sporunun gitgide gelişme gösterdiği, şehirde jimnastik, izcilik, bisiklet, koşu, kürek çekme, silah atma, yüzme, futbol ve basketbol gibi spor dallarının gerek kulüpler gerekse de mektepler çatısı altında sürdürüldüğü belirtilmekle birlikte işgalden sonra sporun takımların kendi aralarında yaptıkları futbol maçlarıyla sınırlı kaldığı belirtilmektedir. “İzmir'de Spor”, Spor Alemi, 22 Nisan 1336, S.13, s.4. Benzer bir kanaat Umar'da da vardır. Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1974, s.238.

30 <http://www.uskudaristanbul.com/firmadetay.asp?id=2115>. (Erişim Tarihi: 01.07.2018).

31 *Anadolu*, 22 Haziran 1335 (1919).

32 *Anadolu*, 17 Temmuz 1335; 22 Temmuz 1335 (1919).

İzmir'deki Yunan işgalinin etki sahasının genişlemesine paralel olarak Türkler spor sahalarından yavaş yavaş uzaklaştırıldılar. 1920 yılından sonra Altay ismine artık bir süreliğine rastlanamazken Türkleri temsilen iki takım kalmıştı: İdman Yurdu ve Karşıyaka. Öyle ki bu iki takım da İzmir ligi müsabakalarına alınmadılar.³³ Buna çare olarak Türkler kendi aralarında ve donanma takımlarına karşı maçlar yaparak spor sahalarındaki varlıklarını sürdürdüler. Karşıyaka Kulübü 1912 yılından beri faaliyetlerine devam etmekle beraber, İdman Yurdu'nun Altay'ın spor sahalarından çekilmesinden sonra ön plana çıktığı göze çarpar. Tüccar Hacı Hüseyin Bey ve Şark Gazetesi sahibi Halil Zeki Osma'nın himayelerinde kurulan takımın kadrosu şu isimlerden oluşuyordu: "Kırsakal Muzaffer, Suphi, Kaleci Mustafa (Balöz), Zım Zım Osman, Fevzi, Mamako Saim (Seymener), Hoca Mehmet, Sakızlı Neşet, Muammer, Mazlum, Hafız, Mümtaz, Sivrisinek Baha, Dede Kenan, İmanım Celal, Bacak Mithat, Kolokir Hüseyin, Hasan Yanık, Adnan.³⁴ Bu yeni takım önce çubuklu yeşil-beyaz formaları tercih etmiş, fakat daha sonra kırmızı zemin üzerine beyaz şeritli bir forma kullanmıştır. Bu değişiklik sonrası Rum gazeteleri renkleri mavi-beyaz olan Apollon ile yapılan maçları "*kırmızı-beyaz ile mavi-beyaz çarpışıyor*" şeklinde okuyucularına duyurmuştur³⁵.

İdman Yurdu'nun Altay'ın kapanmasının akabinde İzmir'deki Türklerin ikinci güçlü temsilcisi olarak ortaya çıkması Altay'ın devamı olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirdi. Yaptığımız araştırmalar ilk aşamada İdman Yurdu'nun Altay'ın devamı olarak faaliyetlerine devam ettiğini ancak Altay'ın tekrar kurulmasından sonra müsabakalara bağımsız olarak katıldığını göstermektedir. Durumun böyle olması İdman Yurdu'nun Altay'ın devamı değildir gibi algılanmasına sebep olduğu söylenebilir. Ancak 1922 yılında Spor Âlemi³⁶, 1923 yılında da Türkiye İdman Mecmuasında çıkan iki haber durumun yukarıda izah edildiği gibi olduğunu ispatlar niteliktedir.³⁷ Dolayısıyla İdman Yurdu takımının başlangıçta Altay'ın devamı niteliğinde olduğu söylenebilir. Zira İzmir'in işgalden kurtulmasından bir süre sonra daha faaliyetlerini sürdüren İdman Yurdu, Altınordu ile birleşerek tarihe karışmıştır.

33 Spor Âlemi, 08 Nisan 1920, S.12, s.164.

34 Günver Güneş, "Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla İzmir'de Futbol", *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.142, 2005, ss.68-78.

35 M. Ali Oral, *Türkiye Futbol Tarihi*, C.1, Fasikül.2, Sulhi Garan Matbaası İstanbul 1954, s.130.

36 "Harpten evvel Altay namını taşıyan kıymetli bir kulüp birçok azasını feda ettiğinden maatteessüf kapanmış ve yerini İdman Yurdu isminde diğer bir kulüp teşkil etmişse de bu da hasımları bulunan Hristiyan takımlarıyla çarpışacak bir kuvvete yükselememişti." "Sevgili İzmir'imizden Spor Haberleri", *Spor Âlemi*, 5 Nisan 1922, S.51-13, s.2.

37 "334'te Yunan işgali üzerine Türk Ocağı'nın bir şubesi demek olan Altay dağıldı yahut dağıtıldı. Azadan bir kısmı dahile çekildi. İzmir'de kalan yetişmiş oyuncular, ağabeylerinin yerini boş bırakmak istemediler. Fakat Altay gibi Türkçülükle alakadar bir unvan altında toplanmalarına imkan yoktu. İşgalin devamı müddetince yalnız "İdman Yurdu" namıyla faaliyet ve mevcudiyet gösterdiler. Fakat maddi ve manevi imkansızlıklar dolayısıyla İzmir şampiyonluğu Rumların eline geçti. "İzmir Altay İdman Yurdu Tarihçesi", *Türkiye İdman Mecmuası*, 13 Kasım 1923, S.1-31. Ayrıca bkz. Oral, a.g.e. s.131.

İdman Yurdu'nun kurulması ve yeni bir Türk futbol takımının sahalara inişi, baskı altındaki İzmirli Türkleri sevindirmişti. Bu takım 29 Nisan 1921 günü İtalyan Aleksandro Boeriyo isimli gemi mürettebatı ile yapmış olduğu maçı 4-1 kazandı. İdman Yurdu önceleri yalnız limana gelen yabancı savaş gemilerinin mürettebatıyla maçlar yaparken, daha sonraları bazı Rum kulüplerinin ve onların oyuncularının davetleri sonucu Apollon, Pelops gibi kulüp takımlarının yanı sıra Evangelidis gibi okul takımlarıyla da karşı karşıya geldi. Bu müsabakalara çoğu kez İzmir'deki İngiliz ve İtalyanlar da izleyici olarak geliyordu. Maçlar Panionios, Apollon, Talebe Çayırı sahalarında gerçekleşiyor, sahaların kenarında oyunları 2000-3000 kişi takip ediyordu. İdman Yurdu-Apollon maçlarının çoğunlukla, tüm dostluk gösterilerine rağmen sert ve kırıcı olması, bu maçlara hakem bulmayı zorlaştırıyordu³⁸.

Bu sert maçlardan biri az kalsın dönemin tanınan futbolcularından Hoca Mehmed'in ölümüyle sonuçlanacaktı. İzmir Limanı'na demirli İngiliz savaş gemisi mürettebatı ile idman Yurtlu gençlerin yapmış oldukları bir maç esnasında Hoca Mehmed rakibinden aldığı sert darbe sonrası yere yığılıp kalmıştı. Hüsnü Bey'in idare ettiği maç o kadar sertti ki, maç esnasında İngiliz takımından bir oyuncu da baygınlık geçirdi. Bunun üzerine son yirmi dakikası oynanmayan maçı İngilizler 2-0 galip tamamladı³⁹. Olaya şahit olan Talat Erboy'un anlatımına göre; oradaki herkes mosmor kesilen Mehmed'in öldüğünü düşünmüştü. Ancak saha kenarında bulunan bir sağlık personelinin yardımıyla tekrar nefes almaya başlayan Hoca Mehmed hem hayata, hem de yeşil sahalara geri dönebildi.⁴⁰

1920 yılında İzmir'de en güçlü futbol takımının İngilizler olduğu görülmektedir. İngiliz takımı 1919 İzmir şampiyonu Apollon takımını 5-0 gibi farklı bir skorla mağlup ettikten sonra Türklerle yaptıkları maçtan 7-0, Ermenilerle yaptıkları maçtan da 6-0 gibi ezici üstünlükle galip ayrıldılar. İngilizlere karşı alınan farklı mağlubiyetin telafisi için İzmirli Türkler oluşturdukları karma takımla yeni bir maç teklifinde bulundular. Karma Türk⁴¹ takımının teklifini kabul eden ve iki maç daha yapan İngiliz takımı bu maçlardan da 3-0 ve 4-2'lik skorlarla galip gelmesini bildi. Türklerin iki gol atma başarısı gösterdiği müsabakada İngiliz takımının önemli iki oyuncusunun kadroda yer almadığını belirtmek gerek. Bu maçlarda Türk takımı adına forma giyen Karşıyakalı merkez muhacim Mazlum, orta muavin Said, sağ açık muhacim Refet, muavin Necati beylerle İzmir İdman Yurdu Kulübünden kaleci Mustafa Bey'in gayet iyi oynadıkları basına yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır. Bu güçlü İngiliz takımı haricinde Bornova'da başka bir İngiliz takımı daha teşekkül edip, Gemiciler takımını 3-0 yendi.⁴²

38 Aynı yer, s.52-53; Güneş, a.g.e., s.110.

39 *Spor Âlemi Mecmuası*, 13 Kanun-ı evvel 1338 (1922), Sayı: 73-11, s.15.

40 *Demokrat İzmir*, 17 Ocak 1968.

41 İzmir'de oluşturulan karma takımlar hakkında bkz. Fehim Kuruloğlu, "İzmir Futbolunda Birlik Beraberlik Günleri: Muhtelit Takımlar", *İzmir Spor Tarihi Sempozyumu*, 15 Şubat 2018 Yaşar Üniversitesi İzmir.

42 *Spor Âlemi*, 08 Nisan 1336 (1920), S.12.

İtilaf donanmasının bir diğer temsilcisi olan Fransızlarla olan maçlar da benzer sertlikte geçiyordu. Ancak bu maçlarda Türk takımının karşısındaki rakip İngilizler kadar dişli değildi. 1921 yılının Ağustos ayı içerisinde İzmir Limanında demirleyen Fransız donanmasından teşkil edilen bir futbol takımıyla muhtelit İzmir (İzmir karması) takımının karşılaştığı ve Türklerin 7 sayı ile galip geldiği basına yansıyan haberlerden takip edilebilmektedir.⁴³ Fransızlarla yapılan bir başka mücadelede yine Türk takımı 4 sayı ile galip gelme başarısını gösterdi.⁴⁴

İzmir’de spor kulüplerinin faaliyetlerinin yanı sıra okullarda da spora ilginin yoğun olduğu görülür. İzmir Sultanisi Beden Eğitimi öğretmenlerinden Muallim Mehmet Nuri Bey Türk gençlerinin bu dönemde sporla iştirak etmelerinde ve örgütlenmelerinde önemli isimlerden biri olarak karşımıza çıkar.⁴⁵ İzmirli Türk öğrencilerin mektepler arası düzenledikleri yarışmalar hakkında bilgiler veren Mehmet Nuri Bey 1918 yılının atletizmdeki en iyi derecelerini şu şekilde sıralar:

- Sürat Koşusu 100 metre 12 saniye,
- Sürat Koşusu 400 metre 1 dakika,
- Tahammül Koşusu 1500 metre 6 dakika,
- Maniâlı Koşu 110 metre 21 saniye,
- Sıklet Atmak 11 metre 7,5 kilo,
- Hız Alarak İrtifa 1,50 metre,
- Hız Alarak Tül 5,50 metre.⁴⁶

1920 senesinde yine Mehmet Nuri Bey’in liderliğinde Hilal Sultanisi, Mekteb-i Sultanî⁴⁷ ve Fransız Sacre Couer Mektebi arasında bir “*Türk Mekteplileri İdman Birliği*” adı altında yeni bir spor kulübünün kurulduğunu görmekteyiz. Çok uzun ömürlü olmayan bu girişim içerisinde futbol ve boks da barındırmaktaydı.⁴⁸ 1921 yılında Spor Âlemi’nde yayınlanan bir fotoğrafta “*İzmir Türk Mektepleri İdman Birliği*” başlığıyla Mustafa, İclan, Recai ve Ahmet

43 Haberin detayında her iki takımın bir arada bulunduğu bir fotoğraf yayınlanmışsa da fotoğrafın küçüklüğü ve çözünürlüğünün düşüklüğü sebebiyle oyuncuları tespit etmek mümkün olamamıştır. *Spor Âlemi*, Ağustos 1337 (1921), S.35-11, s.24.

44 “İzmir Havadisleri”, *Spor Âlemi*, 3 Mayıs 1338 (1922), S.53-15, s.15.

45 Muallim Mehmet Nuri Bey, 1922 yılında İzmir Türk Spor Birliği namı altında bir bakıma yerel federasyon kurma girişiminde bulunarak bu alandaki öncü isimlerden biri olmuştur. Onun bu çabası İstanbul spor basınında; “*İstanbul’da kulüpler federasyonu tevlit ederken, İzmir’de federasyon kulüpleri doğuracaktır*” ifadesiyle takdir edilmiştir. *Spor Âlemi*, 8 Şubat 1338 (1922), S.81-19, s.15.

46 “İzmir’de Spor”, *Spor Âlemi*, 22 Nisan 1336 (1920), S.13, s.4.

47 Topyatağı mevkiindeki okul binası 15 Mayıs 1919’daki Yunan işgali sonrası Yunan Topçu askerleri tarafından boşa boşaltılmış, İzmir’in kurtuluşundan bir gün evvel 8 Eylül 1922 günü Yunan askerleri tarafından yakılmıştır. Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s.142, 173.

48 “Sevgili İzmir’imizden Spor Haberleri”, *Spor Âlemi*, 5 Nisan 1338 (1922), S.51-13, s.2.

beyler boks antrenmanı yaparken görülebilmektedir.⁴⁹ Şerif (Eraltay) ve Mustafa Beyler bu dönem İzmir'in en meşhur boksörler arasında yer almaktaydılar.⁵⁰

Türk okullarının düzenledikleri faaliyetlerin yanı sıra gayrimüslim okullar da spor alanında oldukça aktifti. 1921-1922 sezonunda Rumların organize ettiği okullar arası futbol müsabakalarına 5 Rum Okulu ile Fransız ve İngiliz okulları iştirak ettiler. Türk okullarının dâhil edilmediği bu turnuvayı İngiliz Okulu kazanırken ikinci sırayı Fransız Sacre Couer Mektebi aldı. Bu turnuvayı ilginç kılan nokta ise ikinci olan Fransız takımının 7 oyuncusunun bu okulda okuyan Türklerden olmasıydı.

Kolejler ve okullar haricinde İzmir'de sporu teşvik eden iki örgüt bulunmaktaydı. Y.M.C.A ve Y.W.C.A. kısaltmalarıyla tanınan Genç Hristiyan Erkekler Derneği ve Genç Hristiyan Kadınlar Derneği Amerikan Koleji ve Amerikan Konsolosluğu'nun destekleriyle şehirde spor kültürünün gelişmesine önemli katkılar sunmuştu. Mütareke döneminde bu dernekler İzmir'de tenis, beysbol, basketbol, futbol, tenis, gülle atma, disk atma, boks ve güreş gibi spor dallarında faaliyet göstermiştir.⁵¹

1921 yılının son günleri İzmir'deki Rum ahali için oldukça heyecan verici bir spor müsabakasına tanıklık etti. Yunanistan'dan gelen Atina ve Pire takımlarının karmalarından oluşan takım 18 Aralık günü İzmir Rum kulüplerinin karmasıyla karşı karşıya geldi. Basında yer alan haberlere göre 7500 kişinin izlediği maça Prens Andrea da şeref konuğu olarak gelmişti. Rumların gövde gösterisine sahne olan maçı Atina-Pire Muhteliti 4-2 kazandı.⁵² Bir spor karşılaşmasından öte bir durumu ifade eden bu organizasyonun İzmir ve hinterlandının Yunanistan'a bağlanması projesinin sosyal ve kültürel ayağına hizmet ettiğini söylemek sanırız yanlış bir ifade olmaz.

Yukarıda zikredildiği üzere Türklerin spor sahalarındaki güçlü takımlarının İzmir Ligine dâhil edilmemesi sebebiyle şampiyonluk mücadelesi Rum takımlar arasında cereyan etti. İzmir'in en güçlü ve en köklü iki takımından olan Apollon ve Panionios⁵³ arasındaki yarıştan Apollon galip çıkarak 1921-1922 senesi İzmir şampiyonu oldu. Takımın o günkü kadrosu şu isimlerden oluşuyordu: Haralambos, Hrisulis, Aloizakis, Samyos, Komyoropulos, Domeniko, Gotis, Gilis, Magulas ve Yanaki.⁵⁴ Apollon Kulübü bu dönemde futboldaki başarısının yanı sıra atletizme de yönelmiş ve 1924 Olimpiyat Oyunlarına katılmak üzere faaliyetlerini arttırmıştı.⁵⁵

49 *Spor Âlemi*, Nisan 1337, S.36-8, s.22.

50 "Açık Muhaberemiz", *Spor Âlemi*, 3 Mart 1337 (1921), S.31-7, s.25.

51 Uluslararası Amerikan Araştırma Komitesi, *İzmir'deki Bazı Sosyal Koşullar Hakkında Bir Araştırma İzmir 1921*, Çev. Aykan Candemir, İzmir B.B. Kent Kitaplığı, İzmir 2000, s.78

52 "Sevgili İzmir'imizden Spor Haberleri ", *Spor Âlemi*, 5 Nisan 1338 (1922), S.51-13, s.2.

53 Panionios Spor Kulübü'nün 1920 yılında yönetim kurulunda şu isimler yer almaktaydı: Başkan D. Dallas, Başkan Yardımcısı Hacı Apostolos, İ. Sakellaridos, Genel Sekreter M. Grigoriadis, Uzman Doktor A. Eleadis, Veznedar S. Stabadopulos. *İzmir 1920*, Çeviren ve Yay. Haz. Engin Berber, Akademi Kitabevi, İzmir 1998, s.32.

54 Umar, *a.g.e.*, s.237.

55 "Sevgili İzmir'imizden Spor Haberleri", *Spor Âlemi*, 5 Nisan 1338 (1922), S.51-13, s.2.

1922 yılına gelindiğinde yeni bir Türk takımının Beyler Sokağında doğmakta olduğu görülür. Türk-Amerikan adındaki kulüp için en büyük sorun antrenman yapacak sahanın olmamasıydı. Çünkü koca İzmir’de mevcut spor sahaları Rum takımların kontrolünde olmakla birlikte, idman yapılacak bir diğer alan olarak ayrılan “Mümarese-i Bedeniyye Meydanı”nın şehir merkezinden bir saat uzaklıkta olması sporcuları zor duruma sokmaktaydı.⁵⁶ Bu kulübün faaliyetlerinin detayına ulaşamamakla birlikte bir basketbol takımı kurdukları bilinmektedir. Türklerin Amerikalılar vasıtasıyla yeni tanıştıkları bu spor dalı mütareke döneminde gelişme gösteren alanlar arasındaydı.⁵⁷ Amerikan Koleji etrafında gelişen basketbolu öğrenmeye hevesli Türk gençleri okuldaki öğretmenlerle yaptıkları maçlarla bu alanda kendilerini geliştirmeye uğraşıyorlardı.⁵⁸ Hangi kurallar ve şartlar altında cereyan ettiği tam olarak tespit edilemeyen bir müsabakada Apollon Rum Basketbol Takımı ile Amerikan Türk Takımı karşılaşmış ve müsabakadan 3’e karşı 11 sayı ile Türkler galip gelmiştir.⁵⁹ Bu dönemde İzmir’de basketbola ilginin arttığı en önemli spor kulüplerinin sahalарına basketbol sahalарını da eklemelerinden anlaşılmaktadır.⁶⁰

Mütareke döneminde İzmir’de dikkatleri çeken bir diğer spor faaliyeti ise keşşaflık veya diğer adıyla izciliktir. İzcilik XX. yüzyılın başında İngiltere’de ortaya çıkıp çok kısa sürede tüm dünyada karşılık bulmuştu. Mütareke döneminde ülkede azınlık unsurların birer gövde gösterisi vesilesi olan bu spor dalı⁶¹ İzmir’de de yoğun ilgiyle karşılanmış ve Balkan Savaşlarından sonra İzmir Sultanisi Jimnastik öğretmeni Nuri ve İttihat ve Terakki Mektebi Spor Öğretmeni Hayri Beyler’in çabalarıyla İzmirli Türklerin ilgisine mazhar olmuştu.⁶² Şehirde Türklerin, Rumların, Yahudilerin ve diğer etnik ve dini grupların izci teşkilatları bulunmaktaydı. Bu organizasyonlar öncelikle sportif faaliyet ve eğitim amaçlı organize edilse de İzmir’in işgaliyle birlikte Rum izci teşkilatları şekil değiştirerek paramiliter bir yapıya büründü. 1918 yılı Aralık ayında Atina’daki merkeze bağlı ve D. Dallas’ın sorumluluğunda kurulan Yunan İzciler Takımı⁶³, işgal sırasında Yunan ordusu için büyük hizmetler gördü.⁶⁴ Kısa sürede İzmir ve çevresinde Rumlara ait 34 takımdan oluşan 1512 kişilik bir izci teşkilatı vücuda getirilmişti.

56 Aynı yer.

57 Necdet Asım, “İzmir’de Basketbol”, *Spor Âlemi*, 12 Kânunusani 1340 (1924), S.123-11. 1921 yılında İzmir’deki kız okulları içerisinde basketbol takımını ilk kuran okul İzmir Amerikan Koleji olmuştur. Cenk Demir, *Amerikan Board’un İzmir’deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2014, s.131.

58 Güneş, *a.g.e.*, s.129.

59 “İzmir Havadisleri”, *Spor Âlemi*, 3 Mayıs 1338 (1922), S.53-15, s.15.

60 Uluslararası Amerikan Araştırma Komitesi, *a.g.e.*, s.77.

61 Zafer Toprak, “Meşrutiyet ve Mütareke Yıllarında Türkiye’de İzcilik”, *Toplumsal Tarih*, Nisan 1998, S.52, s.13.

62 Nail Morali, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1976, s.105.

63 *İzmir 1920*, Çeviren ve Yay. Haz. Engin Berber, Akademi Kitabevi, İzmir 1998, s.39.

64 Engin Berber, *Yeni On Binlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s.14.

Bu teşkilat içerisinde mektepli talebeler yerine 20'li yaşlarda gençlerin yer alması, silahla talimlerde bulunmaları ve yer yer Yunan devriyesi kılığında sokaklarda gezmeleri tepkiyle karşılanmaktaydı.⁶⁵ Benzer bir durumun İstanbul'da da yaşandığı ve Mayıs 1921'de İstanbul Polis Müdüriyetinin Rum İzci gençlerinin sokaklarda bu tür askeri gövde gösterisinde bulunmalarını yasakladığı görülmektedir.⁶⁶ Ancak herhangi bir yasaklamanın veya engellenmenin İzmir'de uygulandığını söylemek mevcut veriler çerçevesinde güçtür.

Sonuç

Spor Âlemi Mecmuası'nın İzmir'deki gözü kulağı olan Ali Rıza Bey 8 Ekim 1922 günü derginin İstanbul'daki yazıhanesine gönderdiği telgrafta şu ifadeleri kullanmaktaydı:

"Yunan işgalinin burada tesirlerine hidemat etmiş olduğu Rum ve Ermeni spor kulüpleri son mağlubiyetleri üzerine ebediyen söndüler. Azaları da güzel İzmir'imizden defolup gittiler. Artık saha bizim, vesait bizim. Yalnız muntazam bir spor teşkilatının vücut bulması elzemdir. İzmir Türk sporculuğunun Yunan işgal meşumundan almış olduğu darbeyi tamir etmek ve tekrar kulüplerimizin tesis etmesine biraz zaman lazımdır."⁶⁷

Bu sözler mütareke dönemi boyunca bilhassa 15 Mayıs 1919'daki işgalden 9 Eylül 1922'deki kurtuluş gününe kadar Türk sporcularının çektikleri sıkıntıların, yaşadıkları zorlukların, spor sahalarındaki dışlanmışlıklarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Mütarekeye kadar parlak bir seyir takip eden ve oldukça renkli olan İzmir spor hayatı siyaseten hâkim unsurların şovenist yaklaşımları sonucu Türkleri dışlamasıyla homojenize edilmeye çalışıldı. İçinde bulunulan şartlar gereği Türk sporcuların buna tepkisi de sınırlı kaldı.

Georgelin'in deyişiyle İzmir ve çevresinin "*Helenleştirilmesi*"⁶⁸ projesinin veya başka bir deyişle Yunanistan'a bağlanması için harcanan siyasi ve ekonomik çabaların sosyo-kültürel ayağında sporun bir araç olarak kullanıldığını bu dönemde görmek mümkündür. İşgalin gücünü kullanan Rum kulüpleri askeri, siyasi ve dini otoritelerin maddi ve manevi desteğini sağlayarak İzmir ligi şampiyonluğunu Türklerin yokluğunda tekrar elde ettiler. İşgalden önce kulüplerin birlikte kullandıkları spor sahalarının kontrolü tamamen Rum kulüplerinin eline geçti ve Türkler spor sahası bulmakta zorluklar yaşadılar.

Savaş ve işgal şartları ne kadar kötü olursa olsun, bu süreçte insanlar gündelik yaşamlarına bir şekilde devam etmeye çalıştı. Asayiş noktasında

65 Zafer Çakmak, *Yunan İşgali ve Rum Mezalimi (1919-1922)*, Yeditepe Yay. İstanbul 2007, s.248-249.

66 Toprak, a.g.m., s.19.

67 "Sevgili İzmir'de Spor", *Spor Âlemi*, 26 Teşrinievvel 1338 (1922), S.66-4, s.11.

68 Herve Georgelin, *Smyrna'nın Sonu İzmir'de Kozmopolitizmden Milliyetçiliğe*, çev. Saadet Özen, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul 2008, s.37.

işgalden sonra yaşanan sorunlar Yunan idaresinin aldığı tedbirlerle İzmir merkezinde en az seviyeye indirildi. Bunda Yunan İşgal Kuvvetlerinin İtilaf Devletleri gözünde şehri yönetemediklerine yönelik bir algının oluşmasını önlemenin öncelikli hedef olduğu söylenebilir. Ancak amacı ve sonucu ne olursa olsun güvenliğin sağlanmasının spor faaliyetlerinin önünü açtığı ve hayatın normalleşmesi için önemli bir araç olduğu gerçeğini değiştirmez.

Bu dönemde Türkler açısından bilhassa yabancılarla yapılan maçlar birer milli maç havasına bürünerek, sanki savaş meydanlarında alınan mağlubiyetlerin acısı futbol sahalarında çıkarılmak istenmiştir. Duygu yoğunluğu içerisinde insanlar spor karşılaşmalarına bu bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Mütareke döneminin sona ermesiyle beraber İzmir ve Türk sporculuğu için yeni bir sayfa açılmış oldu. Bundan sonraki süreçte Altay'ın tekrar kurulması ve onu takiben yeni kulüplerin doğmasıyla İzmir'deki spor hayatı yüzyılın başına kıyasla homojen bir görünüme kavuştu. Bunun doğal bir sonucu olarak gayrimüslimlere ait olan kulüpler ya kapandılar ya da göç edenlerle beraber gözleri arkada kalacak şekilde uzak diyarlara gittiler.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

- Ahenk (1335)
Spor Âlemi (1336, 1337, 1338)
Türkiye İdman Mecmuası (1923)
Anadolu (1335, 1925)
Demokrat İzmir (1968)

II. Kitaplar

- AKSOY Yaşar, *Karşıyaka ve KSK Tarihi*, Hisdaş Yayınları İzmir 1989.
Arşivo Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1996.
BERBER Engin, *Yeni On Binlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
BEYRU Rauf, *19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam*, Literatür Yay., İstanbul 2000.
ÇAKMAK Zafer, *İzmir ve Çevresindeki Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yay., İstanbul 2007.
DEMİR Cenk, *Amerikan Board'un İzmir'deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Kayseri 2014.
GEORGELİN Herve, *Smyrna'nın Sonu İzmir'de Kozmopolitizmden Milliyetçiliğe*, çev. Saadet Özen, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul 2008.
GÜNDEM Naci, *Günler Boyunca*, İzmir B.B. Kent Kitaplığı, İzmir 2002.
GÜNEŞ Günver, *(1850-1922) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Sporların İzmir'e Girişi*, İzmir B.B. Kent Kitaplığı 2012.
İzmir 1920, Çeviren ve Yay. Haz. Engin Berber, Akademi Kitabevi, İzmir 1998.
KAHRAMAN Atıf, *Osmanlı Devletinde Spor*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1995.
KUPER Simon, *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, Çev: Sinan Gürtuna, İstanbul 2003.
KURULOĞLU Fehim, *Altay Spor Kulübü Tarihi*, İstanbul 2014.

- MERT Hasan, *Geçmişten Günümüze Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yönleriyle Bornova*, Bornova Belediyesi Yayınları İzmir, 2008.
- MORALI Nail, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1976.
- ORAL M. Ali, *Türkiye Futbol Tarihi*, C.1, Fasikül 2, Sulhi Garan Matbaası İstanbul 1954.
- ÖKTEM Haydar Rüştü, *Mütareke ve İşgal Anıları*, Yay. Haz. Zeki Arıkan, Ankara 1991.
- POLITIS Kozmas, *Yitik Kentin Kırk Yılı*, Çev. Osman Bleda, İstanbul 1992.
- SUNGUR Erdoğan, *İzmir Spor Tarihi*, İzmir 2002.
- TAÇALAN Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları İstanbul 1970.
- TURAN Mustafa, *Yunan Mezalimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Ankara 1999.
- TÜRKMEN Zekeriya, *Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.
- Uluslararası Amerikan Araştırma Komitesi, *İzmir'deki Bazı Sosyal Koşullar Hakkında Bir Araştırma İzmir 1921*, Çev. Aykan Candemir, İzmir B.B. Kent Kitaplığı, İzmir 2000.
- UMAR Bilge, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1974.
- ÜRÜK Yaşar, *İzmir'i İzmir Yapan Adlar (İzmir Kent Sözlüğü)*, İBB Kültür Yay., İzmir 2008.
- YÜCE Mehmet, *Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

III. Makaleler

- ATABEYOĞLU Cem, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları İstanbul 1985, C.6, ss.1473-1518.
- GÜNEŞ Günver, "Osmanlı İmparatorluğunda XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla İzmir'de Futbol", *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.142, 2005, ss.68-78.
- KOULOURİ Christina, "Voluntary Associations and New Forms of Sociability: Greek Sports Club at the Turn of the Nineteenth Century", *Greek Society in the Making 1863-1913: Realities, Symbols and Visions*, ed.Philip Carabot, Ashgate Publishing Hampshire 1997, ss.147-160.

KURULOĞLU Fehim, "İzmir Futbolunda Birlik Beraberlik Günleri: Muhtelit Takımlar", *İzmir Spor Tarihi Sempozyumu*, 15 Şubat 2018 Yaşar Üniversitesi İzmir.

SERÇE Erkan, "İstatistiklerle İzmir 1917-1918", *Kebikeç*, S.4, 1996, ss.159-174.

TOPRAK Zafer, "Meşrutiyet ve Mütareke Yıllarında Türkiye'de İzcilik", *Toplumsal Tarih*, Nisan 1998, S.52, ss.13-20.

IV. İnternet Kaynakları

<http://www.uskudaristanbul.com/firmadetay.asp?id=2115>.

(Erişim Tarihi: 01.07.2018).